

Kolovoz.

Ovi me sparni dani sve više podsjećaju na srpanj 1914. Kao nakon sarajev - skog atentata atmosfera biva i sada sve teža, zagušljivija. Na sve uokolo kao da je polehla neka mora, i meni je kao da stojim pred nečim, što se primiče puno neke zloguke prijetnje. I kao da raste, raste.

Otpočelo je zimus, kad smo, kao nijemi svjedoci, pratili češku braću na nje- nu tragičnom povlačenju sa istorijskih planina Sudetskih, a malo poslije, u martu ove godine, na njenom konačnom porobljenju.

I još se nije pravo zaključilo to strašno poglavlje, a ono se već otvorilo novo: na sam Veliki Petak osvanule pred lukama albanskim talijanske bojne lađe, i još toga istoga dana sudbima i te male zemlje bila je zapečaćena.

I još nije onaj vajni Zogu dospio da se sa svojom Geraldinom ukrca u Solunu na neki tranzatlantik, a ono je Hitler udario u druge diplo: Dancik- Koridor... Za dvije tri nedjelje to se pitanje tako napuhnuo, da se čini kao da katastrofa već kuca na vratima. Radiostanice i novine čitavog svijeta zvone na uzbubu. I Chamberlain je - kako je ono neko dobacio u šali - zavitlao svojim klasičnim kišobranom, kao da bi htio reći: - Jasno je, da bi nakon Koridora došle na red kolonije. To pak treba predusresti.

I uzmiješala se vragometna kaša, od koje se sve puši. Upleo se i Roosevelt. Jednu za drugom uputio je Hitleru dvije poslanice " u ime svih ljudi i žena na svijetu, koji žele mir i mirno rješenje spora između njemačke vlade i Poljske... " Hoće li ti naponi imati uspjeha? To je, što se mnogi pitamo. Hitleru sekundira Mussolini. Apeninski se poluotok ori od dreke: - Hoćemo Maltu! Nizzu! Korziku! Tuniz! Dibuti!...

Rat živaca - dok se ne prometne u nešto gore.

Ima ih - i nemalo - koji su "u vjereni", da će i ovaj put proteći sve kao i svaki put do sada. Hitler će od Koridora odrezati, koliko misli da ga ide - i nikome ništa. To su optimisti - oni nepopravljivi. I oni, što - ka- sami ko kažu - imadu odviše svojih briga, da još i takvim stvarima lome sebi glavu!

Što je do mene - uvelike sam zabrinut. Nema sumnje: nešto se sprema. Nešto krupno, za naše ljude uopće, a naročito za nas u ovom kutiću - fatalno. A mi uvijek isti. Kao do sad. Kao uvijek. I gore! Iz jedne pomame u stotinu gr- dih. Sama bezglavost ili nesposobnost ili - a to je najčešće - najprljavija sebičnost. Ili sve troje zajedno. Pa razvratnost, korupcija - socijalni ži-

vot u potpunom raspadanju. Pored toga -zemlja puna petokolonaša ,što sve nešto podmuklo snuju, ruju... A tek domaći političari-s ovu i s onu stranu Save! Sada nam serviraju nekakav sporazum Cvetković- Maček. Kad je nakon posljednjih skupštinskih izbora iskočio na površinu naše političke arene iskočio neki Cvetković, svi su se pitali:- tko je taj gosa? Za Mačeka smo već prije znali, da je to neka lutka u rukama onih, što su po riječima Ante Starčevića poživinčili narod. Na svakom živcu osjećamo, da stojimo pred vanrednim krupnim događajima a čime i s kime idemo mi njima u susret? Zar sa vajnim binomijem Cvetković- Maček? Može li biti što smiješnije i grotesknije?

Da bude zbrka u dušama još mutnija, nastupilo je nešto, čemu se nitko od nas nadao: Ribentropp u Moskvi! Pakt nenapadanja između obje države potpisan. Štaviše- već se natuca i o nekom drugom, dalekosežnijem ugovoru. Padam s oblaka: ne vidim, ne razumijem ništa. Jedan od istaknutijih "krajnjih", moj dobri znanac, hoće da me umiri:

- Sve će, veli, biti dobro!

U očima, na licu, u značajnom smiješku odsjeva istinska iskrenost. A ja se samo pitam: otkuda njemu toliko pouzdanje?

Pomiču se dani kao olovo teški. I nesnosno sparni. Pravi pasji dani!

Posljednji dan kolovoza. Već dvije večeri -i na Rijeci i u Opatiji-tama. Pokušno zamračenje-kako to oni tamo nazivlju. Što je pak to? I baš s one strane, s prijeka, dolaze sve same alarmantne vijesti. Fašisti, kažu, dižu glave, sve prkosnije, izazovnije. Sa usta im nikako ne silazi naceren smiješak, pun oholoj prezira i zlobe. Neki se, grlatiji, već groze:- La resa dei conti non puo tardare! Konačni obračun ne može više da kasni!

Prije malo vremena - nakon deset godina čekanja- dobio sam od talijanskih vlasti propusnicu za Opatiju. Hoću da se još danas provezem onamo. Do koji dan- tko zna, možda već i sutra- mogli bi zatvoriti most, a ja bih htio da se još jednom naužijem one moje drage ljepote. Tko zna- vremena su davolja- možda i za posljednji put!

Krenusmo odmah poslije ručka, Ema i ja. Bijela, motorna lada izlazi iz luke, a nas dvoje na gornjoj palubi sjedimo i - gledamo. I more i kraj- sve uokolo puno je sunca. Brazda, što je lada sječe u moru, nekako se neobično iskri, titra, lomi. Isto tako neobično blistaju se od njegova sjaja i kuće uz obalu. Jest, ali meni je, kao da neka sasvim tanka, gotovo nevidljiva sjenka pada na sve to..

daju ,a o kakvoj naplati ne će ni da čuju.

Opet jedna reminiscencija iz doba d Annunzia. ~~xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx~~
~~xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx~~ Tri četiri nedjelje nakon svog ulaska u grad,u prvom svom govoru namijenjenom arditima d Annunzio je među ostalim kazao i ovo: " Moji uzdušni izvidnici izvjestiše me, da na hrvatskom tlu nisu otkrili n drugo, osim obilja miroljubivih ovaca. Spremni smo da ih kupimo."

Koliko prezira u tim riječima u one dane!

Koliko tužne ironije -danas!

garcia. Istina. Istina i u Roje je lijepe

Pod veče prošetao sam se do mosta. Posvuda žurba,vreva.Desadašnji gospodar, činovnici viši i niži,komesari,policajci žure se preko vode ,kao da im je neko za petama.I vojska izlazi iz kuća,u kojima je do sada bila smještena i i hita prema Rijeci. Znači ,da Sušaka ne će držati.

Na povratku još jedna radosna vijest: iz Grobnika javljaju o sve življem kretanju partizana. Kako Talijani napuštaju svoje dotadašnje položaje, tako ih šumari zaposjedaju. Slične vijesti dolaze iz Crnika,Škrljeva...

Noć. Eve mene opet u vrtu: na klupi-sam. Mjesečina. Ljudski glasovi utihli, tek se čuje neki daleki šum,neobičan,čudesan. Meni se čini kao da to sika-^uzi šuma sa svim,što se ~~na~~ njoj na mucii izgradile,kao i sa svim nanovo osvjetljenim izvorima, na kojima se napajuju oni novi,što dolaze.

10 rujna

-Otišli su! Otišli!

To kliću svi : staro,mlado,djeca. U zgradi "Jadranske Straže"-onamo preko ograde-već je u ranu zoru bilo sve nap' nogama. Nova ,moderna zgrada,dovršena tek prije kojih šest godina,a kako se daleki čine oni dani, kad se u njoj jatila omladina iz unutrašnjosti zemlje,željna da se za nekoliko vremena naužiije ljepote našeg mora i neba! Odmah nakon predaje Sušaka ušla je u nju fašistička milicija,a za njom metropolitanska policija.Poslje nekoliko vremena morali su i policajci da sele,i naša se je "Straža" preko noći prometnula u "Casa del bambino." Rukovodilica tog novog zavoda bila je neka Tršćanska,lijepa mlada žena, pomamna fašistkinja, inače renegatkinja Slovenka.I ta ~~xxxxxxxxxxxx~~-treba reći -~~xxxx~~ vrlo agilna ~~xxxx~~,divljim peturičkim duhom prožeta žena vodila je brigu o našoj dojenčadi. ~~xxxxxxxxxxxx~~ jer takva je bila fašistička asimilacijska politika.Prije nego li će neko naše hrvatske dijete u njihovu redovitu školu za iznarođivanje, trebalo je da prode kroz dva predhodna stepena: "Casa deñ bambino" i Aile infantile (Dječije sklonište). I to ovdje u Sušaku,u ovom Sušaku, što je u svoje vrijeme s mnogo požrtvevnosti podupirao ~~xxxxxxx~~ akciju za očuvanje

-/ Mogao bih - rekoh - i ja da istresem iz historije nekoliko sličnih slučajeva, ali Engleska se danas bježe na strani našoj, protiv nepomirljivog krvnika svih Slavena, Zamišljaš li ti sebi, kakvo će to biti olakšanje za sve nas, kad nas jednog dana probudi vijest:- Hitler kapitulirao! Nacizam oboren! Njemačka na koljenima....

-Njemačka je već bila na koljenima, a de ti meni kaži: tko ju je opet osvojio na noge?

Sa Crnogledom nikada na kraj!

17 rujna.

Sad znamo, zašto je Rusija mobilizirala. Prema najnovijim vijestima Moskva je obznanila poljsku vladu, da je zbog zaštite bjeloruske i ukrajinske manjine u Poljskoj Crvena Armija ~~ix~~ dobila naredenje, da prede granicu, što je već i izvršeno. Poljaci se slabo opiru.

Samo je Crnogledi sve jasno:- Sve se, veli on, odvija po planu, što ga izgrađuju neke dublje sile, zagonoetne, nedokučive,

18 rujna

U zajedničkoj nati, obje vlade, njemačka i sovjetska, izjavljuju, da akcija sovjetskih trupa nije u opreci sa slovom ugovora o nenapadanju. Radi se se jedino o tom, da se u Poljskoj održi red poremećen rasulom Beckove vlade.

Crnogleda samo klima glavom:

-Hm! Htio bih ipak znati, što o tome misli Hitler, ali duboko u sebi, na dnu ~~svoje~~ utrobe...

Pravo reći svi smo malo dizorjentirani... *A disorientirani tek smo i mi*

20 rujna

U svojoj dnevnoj ~~zapovijesti~~ zapovijesti njemački general Brauchitsch veli, da je poljska vojska uništena, i da su time operacije na onom sektoru završene.

7 Franuska Nimitzen. In' sprenen, da ostare na g'el'bu nije d'averende.
U kavani sastao sam Poljaka, kapeatana Dv. I kao dugogodišnji časnik austr. ratne mornarice ostao je Slaven, u dobrom, širem smislu. Njegova mržnja na Hitlera ne pozna granica. Ne voli ni šljahtu. Smatra je uzročnicom mnogih nedaća, od kojih i danas strada poljski narod. Sa dvije tri riječi izrazio sam mu svoja ~~žalost~~ žalost nad strahovitim udesom nesretne mu dovine.

Kapetan pogleda na stranu i reče kao da za sebe govori:

-Nemeza... Glas mu je kao ohrapavio. Postoji čakom i preuze:

- Posljedice gospodskog mahnitanja! Moralo je doći - moralo... Da- i kako

ko rekoh: nemeza...

Jest - mislio sam vraćajući se pod veće kući - nemeza...Ali tu je narod, onaj, što nije dolazio do riječi, onaj, što ga nazivlju malim, a iz kojega je izišlo toliko svijetlo, tolike tradicije, tolike divne knjige, koje su me u mladosti mojoj uljuljavale u fantastične sne, pune slavenske nježnosti i ljepote i vanrednih nezaboravnih slika. I sada ih nosim u duši i njih i tolike druge, iz kojih se u krvi i mukama odrazuje današnja ~~ku~~ kruta stvarnost.

22/ IX. I tako Istok likvidirana, a na Zapadu još - ništa novo. To jest ima nešto: okršaji predstraža, kilometar naprijed, ponekad i dva natrag Pa -avio- ni, bombardiranja, potapljanje brodova (engleskih i neutralnih), zatim filozofiranja o savršenstvu čovjeka, o idealnim ciljevima svjetske pravde -sve to u londonskom radiju. A u pariškom P.T.T. nešto slično, ali sa stereotipnim refrainom: France eternelle! Sve stvari, što već pomalo zamaraju.

24/ IV. All reight! Sve u redu! -kliknuo je jutros Cenogleda na vratima našeg stana. Švabe pjevaju: In Polen herrscht Ruhe! U Lodonu briransko-francusko 'rhovno Vijeće - vijeća. (Roma deliberante...) Hitler prebacuje svoje trupe sa istoka na zapad, a grlati Duče grmi u Rimu:--Prepararsi militarmente per parare ad ogni eventualita!

25 rujna

A kod nas? Pomalo već struji vjetarac nezadovoljva. I razočaranja. Čak se čuju i ovakvi prigovori: Kao prije! Gore od prije!

Maček mrtvopuhalo, Subašić slabić-neki ga nazivlju korenjskim-nikakvo čudo, što se u sve urede uvlače frankovci. Neki su se od njih dokopali i odgovornih položaja, osilili se, i sada vedre i oblače posvuda, kud samo stignu. Činovnici, imenovani od bana, ako nisu po volji nekom frankovcu, bacaju se napolje. Subašić to zna, stiska se u ramenima i pušta da sve dalje teče. I Maček se idijotski smiješka...Pitam: kako to? Odgovor:--Pa Mačeka drže popovi, a popovi su frankovci- ergo...K tomu - sved ista stara pjesma!- popovi u patriotskom pogledu licitiraju na visoko, a Maček ne će da bude u toj jagmi posljednji.

Nekoliko nedjelja prije, ne bih se na to ni osvrtao, danas, u ovoj strahovitoj ratnoj atmosferi, gdje bi i najmanja nesmotrenost mogla imati teških, možda i nepopravljivih posljedica, ništa me tako ne uzbuđuje, kao ove naše unutrašnje petljanije.

Inače naša se djelomična mobilizacija pravilno odvija. Tako valja! Živimo, kao da će naš ratni plamen ne će ni dotaći, a spremajmo se, kao da bismo već sjutra mogli biti napadnuti!

pina izletnika iz Italije. ~~Im~~ Zanimivo je gledati ih s koliko začudene radoznalosti zvjeraju uokolo očima, a i kako se značajno pogleduju, jedni drugima namiguju, žmirkuju i smiješeći se kimaju glavom...

30 studenoga

Talijanska štampa sva je na strani Finske a protiv Rusije. A ja rezonujem: Mussolini je u savezu s Hitlerom. Hitler je u prijateljstvu s Moskvom - logično bi bilo, da je i Mussolini na strani Moskve. Kad tamo - u stvari nije tako. Naprotiv...

Ta mi se je misao vrzla u glavi i poslije, kad sam sio da pišem uvodnik za poslednji broj "Mornara". I eno, što mi je - mogu reći samo od sebe - išlo iz pera:

"Dogadaji se redaju u svijetu munjevitom brzinom. I međunarodna situacija postaje svakim danom sve zamršenija. Prije dvadeset i pet godina, u vrijeme svjetskog rata, moglo se štošta predvidjeti i unaprijed pogoditi, danas je to nemoguće. Još u sredini augusta ove godine mogao se nazvati ludovom svak, koji je mogao i pomišljati na neko zbliženje Njemačke i Rusije. Danas nakon dva mjeseca rata može se govoriti ne samo o zbliženju, već gotovo i o savezu nacističke Njemačke s boljševičkom Rusijom. Ali kako su se te dvije zemlje naglo našle zajedno, tako one mogu da se naglo i nenađano i rastave, da se nadu čak i jedna protiv druge pa da dogadaji, a s njima i istorija ovih dana skrenu drugim, možda i protivnim pravcem. Danas je sve moguće. Budala je svaki onaj, koji bi se na osnovu nekih sadašnjih činjenica usudio da pravi neke kombinacije za budućnost! - - -
Kud će suza neg na oko!

od prilike -
A evo, kako u istom broju "Mornara" moj kapetan Jadre opravdava sadašnje držanje Rusa: Četrdeset osma. Austrija sva u plamenu. Prijesto se Hapzburgu drma. Dolazi Rus Paskijević i spasava situaciju. A kako je Hapzburg uzvatio? To je pokazala u Krimu. I poslije u stotinu prilika. A onda - Plevna. Rezultat? ~~Bez~~ Za Rusiju - može se reći - ništa! 1904 Rusija se uplete u rat s Japanom, i mora da se bori na dva fraonta: protiv otvorenog neprijatelja u Aziji i protiv podmuklog Engleza u Evropi. U prvom svjetskom ratu prolila je ~~xxxxxxkxxx~~ za saveznike more krvi, a kad je došlo da se plijen dijeli, oduzeli joj i ono, što sada malo po malo prisajedinuje sebi. Ima li krivo?

Jedan od mornara, kuhar Vicko, kome je glava ~~im~~ - kao i meni - puna Rusa, I njemu i drugima ugada to, što su ti Rusi, što su se - kako oni vele - do juče motali oko Mandžurije i Mogolije napokon osvanuli u srednjoj Evro-

4 studenoga

Iz Washingtona vijest jedna dobra: Roosevelt potpisao zakon, po kome će ratujuće stranke moći da u SAD nabavljaju ratni materijal u gotovini. Te večeri dostajalo je samo zaviriti u "Kontinental", da se vidi, tko je petokolonaš-~~XXXXXXXXXXXX~~ i tko nije. Predsjednikova ih je gesta neugodno iznenadila, čisto porazila. Pa -o Amerika očevidno povoljuje onim zakonom (cash and carry) samo Saveznicima. Oni sami bit će u stanju ne samo da γ plaćaju u gotovu, nego i da - kako se već to u ~~XXXXXXXXXX~~ istom zakonu traži- na svojim ladama prevoze kupljeni materijal. Tračak svijetla i - za nas!

7 studenoga

Na moru mine, nakakve nove, magnetske. Potapljanja u punom jeku. Na kopnu- na ratištu-zastoj. U Rimu pak, u Palazzo Venezia- sve živahnije. Duče vije- ća s generalima, sa Badogliom, sa nasljednikom prijestolja, smijenjuje tajnika stranke Staracea, a postavlja Mutija, dok krvoloka Senusa i Etiopljana, Mar- šala Grazianija imenuje Šefom Generalnog Staba, i sve tako: Na dan Pobjede, 4/XI, završuje svoj govor narodu ovim riječima:- U sjećanju svega, što je izvršeno, naprežemo i volju i sve svoje snage k sutrašnjici!

+ Tko ima uči, neka čuje! govore oko mene pesimisti.

8 studenoga

Teška senzacija! Minhen. Godišnjica nacističke revolucije. Führer grmi pro- tiv Engleske. Galami, ~~x~~ psuje. i odlazi. Malo zatim-strahovit prasak. U piva- ri, na mjestu, gdje je malo prije stajao Hitler, prsnu bomba. Mrtvi, ranjeni... U kavani nagadanja, naslućivanja, preklapanja bez kraja i konca. Na povratku kući, Crnogleda, koji hoće da me poprati "komad put", neprestano gunda:

-Hm! To što ja uvijek velim: Ne umije Svaba! ~~A~~ ne umiju više ni ovi tu pre- ko! Koliko su puta gadali Mussolinija pa - rog! Pravo je imao, kad im se na- rugao: ama što se ovo igraju one neke glupe balistike! Ne, ne umiju! ~~A~~ Ne umiju ni oni u Minhenu! A naši?! Daj ti onom malom Principu ~~XXXXXXXXXX~~ u ruku revolver, pusti da umjeri i ode Ferdinando i Sofija!

I zakrene u drugu ulicu sved mumljajući: -Ne umiju!

Bio čas, kad sam γ osjetio da se i u meni probudio tigar, pa sam o minhenskom neuspjelom atentatu pomišljao ovako:- Ovaj put je prošao glatko, ali to ne znači, da će aždaja biti uvijek jednake sreće. Prije ili poslije doći će vrag s paklenom mašinom, koja kad zaprašti ne oprašta- poigrao sam se mal- ko i ja riječima.

13 studenoga

U Holandiji, u pograničnom mjestu Venloo, desio se nekakav tajanstven inci- denat. Otuda alarm i panika na čitavom Zapadu. Strah od invazije. Velika

žurba oko obrambenih mjera.

A Palazzo Venezia rogozori: Mir fašističke Itale nije neki plašljivi, kukavičji, već - oružani mir! Una pace Armata!

To je Duče kazao dacima prije dva dana. A danas na godišnjicu "sankcija" pred komisijom za autarhiju, sasup je u svijetu tuču najrazdražljivijih i najupaljavijih izrara. Na zdravlje!

Crnogleda se samo ceri i veli:

-Meni je kao da sam u teatru. Na pozornici neki nemir, na licima uzbuđenje, svi stoje i pjevaju: -Marciam! Marciam! Mar ciam! - a niko se ne miče.

29 studenoga

Italija - pričaju- ptuža sliku ogromnog arsenala, u kome se grozničavo radi na sve strane. Opet je spušten u more jedan bojni brod - "Littorio", dok Duče krstari uzduhom - u ~~naix~~ odličnoj formi, kako pišu talijanske novine. I sve nešto vijeća sa svojim najboljima. 24 o. m. j. razgovarao je i s Italom Balbom, vrhovnim zapovjednikom sjeveroafričkih oružanih snaga. I ciano se čini važnim. Upozoruje predstavnike Engleske i Francuske na blokadi i na posljedice, što bih mogla imati za talijansku trgovinu.

Službeno se javlja, da Italija drži pod oružjem 868000 momaka...

30 studenoga

Još jedna versaljska nepravda da bude ispragljena. Javljaju da je Crvena Armija prešla danas grnicu kareljske prevlake. Njemački radio - rezerviran - talijanski sve otvorenije na stran Finske. Miriši na podjelu uloga.

1. prosinca

U Zagrebu dar-mar. U Hrvatskoj također. A zbog Hrvatske - bolje reći - zbog novog stanja u Banovini neraspoloženje seže i dalje - do Beograda. I dublje. U srpskim krajevima fućkaju na Cvetkovića, u Hrvatima na Cvetkovića, Mačka i Šubašića. Nigdje reda ni auktoriteta!

Na položaje dolaze novi ljudi, u urede novi šefovi, a oko njih se motaju sve neka sumnjiva lica. I sve nešto šaputaju, potajno šušćaju oprezno se ozirujući da ih čije uho ne sluša.

Crnogleda karakterizira situaciju ovako: - ne znaš, gdje svršava mačekovac ni gdje počinje frankovac. Dosadašnji - treba reći - diskretni disidenti vraćaju se pomalo u tor i oni su najgrlatiji. Na sjednicama, kažu, ne teče sve glatko. Dolazi i do grubosti. A niko ne zna reći - zašto. U čitavoj stvari ima i neke misterioznosti.

Neka nova lica - uvjeravaju me, da su to frankovci - prelaze nesmetano na Rijeku i dalje. Neki od njih vidjeni su starom gradu ~~xx~~ u srdačnom raz-

govoru. Medutim na to malo tko obraća pažnju. Ima drugo, što jače drži. I pri - tiskuje. Izdaju se naredbe, od kojih neke možda i u prilog seljaku, a gotovo sve na uštrb ~~drugih~~ drugih klasa. Do sada je bio najviše slavljjen onaj, koji nije državi plaćao poreza, sada se traži ne samo da se toj dužnosti udovoljava, već da se plate i zaostaci. A ti su - naročito kod "rodoljubnih" privrednika bili i još kako visoki!

Tu su i neki ekstra odbori. Tvrđi se, da u njima vode glavnu riječ frankovci. Oni, kažu, određuju, koje činovnike treba premjestiti, koje "degradirati", koje otpustiti itd. Pri tom dolazi do smiješne zbrke, kao na primjer u sušač- koj trgovačkoj školi, gdje se jednog jutra ispostavilo, da ta akademija ima ne jednog već tri direktora.

Tu je i famozna "Zaštita", nešto po uzoru fašističkih odreda ~~uvedenih~~ ^{udešenih} za kaznene ekspedicije. I u tu organizaciju uvukli su se frankovci, toliko, da se najviše njihova čuje. Uokolo već kruže imena ~~u~~ ranjenih, zlostavljanih, u- morenih. Na pritužbe Subašić širi ruke, Maček se samo cereka, a Stepinac daje svoj blagoslov.

A nezadovoljstvo raste. Prave se i vicevi, Cilja se na Mačeka i Subašića, kao što se prije nišaniilo na stare vlastodršce. A već se - po starom balkanskom običaju čuju i glasovi, da to ne može i ne će dugo trajati. Ne, nikako! I to govore ^{naročito} ~~najviše~~ oni, što su prije dva mjeseca najviše pljeskali Cvetković-Ma- čekovu sporazumu. Pitate ih, kako oni to misle - u koji od prošlih režima bi naj- voljeli da se vrate - u neprilici su, što da odgovore.

Tako posvuda. Što je do našeg grada Sušaka, dobri poznavaooci njegove psihe tvrde, da u njemu ima 25% Hryata (mačekovaca, frankovaca, klerikala i td.) 25% Jugoslavena i 50% čekista - onih, koji čekaju najzgodniji čas da se opre- dijele.

A crnogleda:

-Ima još jedna skupina - četvrta, podzemna, nevidljiva, koja neprestano govori i sniva o pravdi sveopćoj, sveljudskoj?

4 prosinca

U kavani se ne osjećamo slobodni. Ima nešto, što nas stješnja. Svaki čas nam netko namigne ili prišapne, da je tu u blizini za jednim ili drugim stolom neki nepoželjni tip, fin doušnik: gestapovac, fašist,, tajni agenat. Kao da smo već i sami u ratu. I mahnitanja se nastavljaju u bližoj i dalnjoj okolici. I dalje u čitavoj zemlji. Muči me tjeskoba neka. Kadikad mi dodje da pobjegnem. I uputim se u Opatiju.

I eno me na novim mukama. Kao ose iskaljuju se naši na mene.

i Franceske.

14 lipnja

Na rijeci opet zvonjava. Na javnim mjestima zvučnicu su, vele, malo prije objavili građanima vijest, da je danas Hitler ušao s vojskom u Pariz. Javlja ju da us u čitavoj Italiji u gibanju sva zvana. Slavi se a toute volee! Kako Italija ~~xxxxxxxx~~ uzvraća sve ono lijepo, što su naviši francuski umovi rekli u njenu slavu od drevnih vremena ovamo! Od Montaigne-a do Corinne od Stend hala do Viktora Huga, koji je ~~juž~~ god. 1874 pisao prigodom ~~st~~ godišnjice Frančeska Petrarke: -Moglo bi se reći, da će se Rim i Pariz sastati: Rim, koji je Petrarku ovječao lovor-vijencem i Pariz, koji razorio Bastilu, Rim, koji kruni pjesnike, Pariz, što svrgava kraljeve: Rim, što glorificira ljudsku misao, Pariz, koji je oslobada.

~~Ne! Ova jaxaxjexovajxpxmogliaxizostatixiFraxaxje~~
Ne! Ovaj put su zvana trebala da šute.

17 lipnja.

Hitler ima u Francuskoj svoju vladu. Predsjednik: Petain! Do juče ponos herojske Galije -danas njen obični kvizling. Apsurd? Pa- to je danas zakon. I evo -taj i takav Petain objavljuje narodu, da je Francuska primorana položiti oružje. Već je, veli, u Njemačke zatražio i uslove primirja. Mu ssolini triumfira. Tri dana - koliko treba da čovjeku zarineš nož u leđa i eno -vittorie! U pratnji zeta Galeazza Ciana putuje u Njemačku Oba führera, dva teška razbojnika- dogovarati će se o podjeli plijena.

Prolazim pored kavane. Sa jednog stola u vrtu neko mi od domaćih Heilhitlerovaca dobaci ironički:

-Vive la France!

Nisam htio da se pokažem pobjedjenim.

-Chi fa l prim, paga l vin! -uzvratih. Tko dobije prvu partiju, plaća vino. Tako se barem tješe Talijana, kad igraju "na boće."

+

Sve kao u nekom kalejdoskopu. U Compiègne-u, na istom mjestu i - kako javlja ju- uz isti ceremonijal, kao i 11 studenoga 1918, potpisuje se primirje između Njemačke i Francuske. Neprijateljstva se obustavljaju tek pošto je u Villi Incisi dell Orgiata potpisano primirje i s Italijom- dakako po naročitom ceremonijalu - stile fascista. Drašesna je i dnevna zapovijed, kojom je Mussolini javno pohvalio principa Umberta "per il superbo slancio", kojim su njegove trupe jurišale na neke francuske utvrde. I tako "la commedia" -barem na zapadu čini se završena.

Jest, ali senzacije ne prestaju. Pod kraj mjeseca lipnja stiže vijest, da se je u Cirenaici, nedaleko Tobruka, srušio na zemlju avion, što ga je vodio Maršal Italo Balbo. Svi na njemu pa i sam Balbo, izgubili živote. Uokolo se ~~šuška~~ šuška, da je Balbova slava Mussoliniju došla preko glave... Balbo je bio ozbiljan takmac, a pored toga, govori se, da nije odobravao učestvo- vanje Italije u ovom ratu.

Našu pažnju skretale su na sebe i neke stvari, što su se dešavale na istoku. Pošto su sovjetske trupe okupirale neka važnija uporišta u baltičkim dr- žavicama, sovjetska je vlada zatražila od Rumunjske ultimativno, da joj vra- ti Besarabiju i dio Bukovine, ~~što~~ dakle zemlje, što su joj ih zapadne vlasti dodijelile u Versalju -samovlasno. Rumunjska udovoljuje zahtjevu i sovjetska vojska ulazi u nap omenute zemlje. Stvari, bez sumnje, vrlo kru- pne, : i mi se pitamo, što ima to da znači? Dok talijanske g novine sve žuč- ljivije ironiziraju taj sovjetski stav, njemačka štampa drži se ili rezer- virano ili malko kiselasto. Simptomatično je i to, što se nakon svega toga Rumunjska odriče garancija, što joj ih je u pogledu zaštite granica dala Engleska. Nikakvo čudo, što se i obzor pokazuje sve nejasniji, pun oblaka i oblačića, iz kojih bi jednog dana mogle da udare nove munje, nova iznena- denja. Sve u nekom skladu s onim, što sam 1 studenoga lanjske godine na- piao: " ~~Što~~ Dogadaji u svijetu redaju se munjevitom br- zinom- - - Prije dvaset i pet ~~godina~~ a možda i i deset godina bilo bi to još možda i moguće. Danas nikako - -!

I ta neka iznenadenja imala bi da budu moja posljednja slamka - - - - -

1 srpnja

Hitler prima Maršala Petaina pod svoje okrilje. Razumije se - kao drugog kvi- zlinga. Milostivo mu dopušta, da se sa svojom vladom namjesti u Vichi-u, čuvenom lječilištu za bolesti jetara i utrobe. Tu će Maršal, pod arguskim gestapovskom kontrolom " upravljati" relikvijama reliquarum lijepe zemlje Francije. Kamo je to dospio negdašnji verdenski lav!

5 srpnja

Iako je Englezima tlo na kontinentu izmaklo, ostalo im je kao posljednje utočište- more. To treba držati! I Churchill izdao mahom zapovijed, da se u engleskim lukama smjesta zaposjednu sve francuske lade, da se blokiraju one u Aleksandriji i napadnu one u Oranu. U ovoj luci došlo je do oštrog sukoba. U Dakaru nastradao je bojni brod "Richelieu" ~~ima~~ I drugih gubitaka pre- trpljeli su Francuzi.

Hitler je na to naredio Petainu, da prekine diplomatske odnose s Britanijom

22 prosinca

Prošle noći probudila me je jaka detonacija. Zadržah dah, neću li još što čuti. Ništa-sve utihlo. Ni ~~ak~~ od kud glasa. Pomislih: bit će kakvamina! Na Rijeci uvijek nešto podrivaju, bacaju u zrak. I ne samo po danu. Okrenem se na drugi bok i izgubim se u snu.

Kad sutradan-a to u gradu velika uzrujanost. Nečiji avion spustio u blizini općinskog Doma dvije ili tri bombe. Pogodene i grdno oštećene dvije zgrade, a ima-tako se bar u prvi čas pronosilo-i mrtvih i ranjenih. Poslije se utvrdilo, da životom nije nastradao nitko Tek nekoliko ranjenih, ali mnogo straha. I ulice u gradu pune razlupanih stakala. Nagadanja različna. Po nekoj asocijaciji ideja sve misli lete u Bitolj, gdje se prije nekoliko dana odigralo nešto slično, ali sa mnogo težim dejstvom. Kakva je to igra? Koji joj je smisao? Sto hoće ovine da postignu?- pita se gradanstvo duboko uznemireno ovim čudnim i zaista neobjašnjivim događajem.

Badnjak!

24 prosinca.

Još je sve pod dojmom onog nekidašnjeg "bombardiranja." Govori se, da su bombe engleskog porijekla. Dobro, a kome su bile namijenjene? Rijeci? Nama?

Nitko ne razumije ništa...

Malo prije govorio je preko radija Churchill. Nekakva prodika namijenjena Talijanima. Prodika blaga, na mjestima sladunjava, s lakom primjesom patetičnog lirizma. Da mi je tu Crnogleda, zacijelo bi zapjevao:

Ribice lude,
kušajte samo,
kako je ovdje
bolje neg tamo!

Očevidno je, da bi ih stari konzervativac htio otrgnuti Hitleru i privinuti sebi, sve onako fino, umiljato, medeno, kao što se to radi s nestašnom, prokšenom dječicom...

28 prosinca.

Utvrđeno je, da su avioni bili engleski. Iz Beograda javljaju-tako se barem ^{se} priča- da će šteta ~~xxxxxx~~ naknaditi. Inače Božićnji su praznici prošli bez uzbudljivih vijesti. Govor što ga je Churchill održao na Badnjak fašističke novine označuju kao sirenski, ali i glupi. Un discorso stupido, kome je svrha omamljivanje. Bolje tako! Jer kad bi Talijani - dato sed non concesso- i zagrizli, tko bi na kraju morao da plaća ceh negoli mi Hrvati i Sloven-
ci?

31 prosinca.

Grci se dobro drže,, a -regbi- da i Bardija u Cirenaici stoji pred padom. Jedan jugoslavenski otrcani nonsens: Cincar Marković izjavlja, da Jugoslavija

želi sa ~~svim~~ svojim moćnim susjedima da živi u miru."Rekao sam nonsens-a a bolje bi pristajalo: od žive želje-prazne jasle!

Bugarin Cankov udara u druge diplo.Predlaže da i Bugarska pristupi k trojnom paktu...

Inače na sve strane dugi, frazerski, prazni ,dosadni silvestrovski govori.

Njima se i svršava ova gjavolja godina 1940!

A kakva će da bude ova iduća?

1 9 4 1

1 siječnja

Čestitanja...Sva sreća, ~~ka~~ što ~~xxé~~ imamo za tu zgodu već gotove " cliches", banalne fraze, kojima popraćujemo obligatni stisak ruke ili poljubac. Inače nam ne bi bilo lako snaći se u darmaru, u koji nam bacaju dušu ovi trenuci puni neizvjesnosti i zebnje za sutrašnjicu.

3 siječnja.

U posljednje se je vrijeme toliko govorilo o napetosti između Njemačke i Rusije, da su mnogi mislili: evo sad će da pukne! Kad tamo- nedavno je javljeno, da je obnovljen ne samo rusko-njemački trgovački ugovor, već i pakt o prijateljstvu...Mraznog li tuša za naše usijane mašte!

A međutim njemački odredi ulaze sve više i više u Bugarsku...

4 siječnja.

Ratne nedaće u Libiji i Etiopiji prouzokuju u Italiji sve veće neraspoloženje, tjeskobu i uznemirenost. A kako jedno zlo ne dolazi nikad samo, iz dana mu se u dan pridružuju i nove nevolje, naročito one prehranbene. Sama ograničenja, oskudica, vječito stezanje pojasa, skakanje cijena-sve to unosi u narod notu nezadovoljstva, a pogdje gdje i revolta. Ako je istina, da je glad grda od kuge, Talijani, a s njima i mnogi drugi, idu u susret crnim danima!

5 siječnja.

~~Kakvi su odnosi prema svemu...~~ A kako se pak on- Duce- drži prema svemu tomu? Ipriema kralju i jerarhima, generalima, i onim ličnostima, koje smatra odgovornima za sve sadašnje nedaće na kopnu i na moru? Da, još i ovo: kakvi su njegovi odnosi prema sjevernom Savezniku-Nijemcu?

O tome znamo u glavnome ono, što nam serviraju londonski i američki "spikeri", naročito u svojim emisijama na talijanskom jeziku. Međutim mi u ovim stranama imamo još jedno vrelo: "Riječki informacionu kuhinju." Nije sve "primicija", što se u njoj kuha, ali po gdje koje dobro zrnice može se ipak ponekad da naključa. Otkuda pak toj kuhinji hrana za obroke, što ih -može se reći-danomice nudi svojim "aventorima"? Ne bi se reklo, ali stoji, da tu ~~xxxx~~ najveći dio ~~te~~ hrane lifruju najjači stupovi režima, bogatuni, špekulanti i ostali gradske veličine. Ti "papaveri grossi" putuju često po poslu u Rim, tu se sastaju s raznim znancima-nepopravljivim brbljavcima-koji im malo po malo iscijede more tajna, pikanterija, anegdota, a ve iz života viskokih krugova bliskih diktatoru. Najblagoljubivi od svih njihov je rodeni sugradanin Nino Host s novopečenim nadimkom Venturi. Nino ne šteti

ni samog Dučea. Čak uživa, kad može svojim sugradanima prišapnuti koju masniju o Villi Torloniji o gospodi Petacci itd. Na povratku na Rijeku fijumanska gospoda jedva čekaju da se namjere na nekoga od "svojih", kome će diskretno, ali i važno-prišapnuti u uho, što su u Rimu čuli. To se onda prepričava dalje po salonima, kavanama i u drugim društvenim sastajalištima. I tako se dešava, da po koja mrvica tih "pettegolezza" dopre pomalo i ~~da~~ ~~na~~ na Sušaky.. do Crnoglede a preko njega i do mene.. Tako sam danas doznao, da je Mussolini bijesan na svoje generale, najviše na Grazianija. Medutim vojska ne voli ni novog šefa Generalnog Staba Cavallera. Niti u odnosima između Dučea i Führera nema ništa idilično. Staviše -po nekom natucanju Nina Hosta moglo bi se misliti, da Nijemci smatraju Italiju kao neku svoju, vazalnu zemlju. Mussolini to zna i kad mu se god prilika pruži, iskaljuje svoj bijes oštrim antinje-mačkim ispadima. No kako je vrlo promjenljive čudi, dešava se i protivno: u takvim se trenucima osjeća Führeru vrlo blisko.

Ima i drugih, paprenijih stvari, što ih riječka kuhinja s vremena na vrijeme emitira. Najveću radoznalost pobuduju-razumije se - pikanterije Dučeeve porodice, u prvom redu njegove. Mnogo se priča o K Claretti Petacci, koja je tako divno umjela da zapali starog vlastodršca Italije, Benita. Jedan nordijski državnik rekao je: Ljubav je kralj mladim, a tirjanin -starima! U Rimu postaje to sve očividnije-iz dana u dan. Pored toga iznosi se svašta i o privatnom životu ministra inostranih poslova Galeazza Ciana i njegove drugarice Edde. Nešto se šuška čak i donni Racheli...

Jedna jedina svijetla strana: Dučeeva rodena sestra-donna Edvige. Ona je uzvišenija od trojanske Kasandre. Ona se nije ograničavala samo na to da daje alarme, opomene, savjet itd., već je ^{se} obilazeći zemljom "incognito" propitki-vala o prilikama, u kojima narod živi, o njegovu raspoloženju i sve tako pa pa tom po istini obavještavala brata, savjetovala, obraćala njegovu pažnju sad na ovo, sad na ono-i sve tako!

6 siječnja 1941

Iz Beograda javljaju, "da pretstoji "mirna" okupacija Bugarske po njemačkim vojnicima." Vrlo simptomatično zvuči vijest radija Moskve, prema kojoj se demantiraju glasine, da bi Sovjetski Savez to odobrio. Vrlo značajan je u ovim trenucima poziv svim diplomatskim pretstavnicima na Balkanu,, da dodu u Moskvu. Na odmet nije ni to, što su se Njemačka i Rusija dogovorile, da se bal-tički Nijemci presele u Njemačku,...

~~xxxxxxx~~

~~xxxxxxx~~

21 siječnja

Još jedan sastanak Hitler-Mussolini. Ovaj put u ^{Salc}Salcburgu. Stb

to opet pletu? Mussolini ~~da~~ sje, kažu, vratio s puta vanredno raspoložen. A pad Klisure u Albaniji i Tobruka u Cirenaici? Ne vjerujem ja u to tako razvikano "vanredno" raspoloženje.

27 siječnja.

Ministre sa Cianom i najviše Jerarhe režima stigla je gruba -nemišljenica. Moraju u borbu. Tako hoće Mussolini. Velika senzacija, još bučniji komentari. Luda kuća!

Pametnija nije ni ova naša! Čujem da se u Zagrebu čine velike pripreme za neku ~~velikokršćansku~~ velikofrankovačku manifestaciju u Dubrovniku. ~~Prisudnik~~ Nazočan ^{antisrpsku} će biti i ban Subašić. Velikosrbi prikazuju stvar kao provokaciju. Ovako se u nas stvara atmosfera pogodna za ~~mnoge~~ ova velika i presudna vremena!

29 siječnja

Bombardiranja, potapljanja, miniranja, hajke na avione, na lade, na čovjeka... I sve to u ritmu pojačanom, divljem, paklenskom. Mnogi se naši još i sada ljuljuškaju na iluzijama punim neke djetinje sebičnosti. Vele: mi smo neutralni, a rat je daleko. A crnogleda: - Jest, ali dostaje da ta kuga samo malo potrese ~~grivom~~ grivom, pa da naš Sušak odjekne muzikom razbijenih stakala.

1 veljače

Danas mi je Crnogleda donio sliku, što ju je izvadio iz jedne talijanske ilustracije. Slika prikazuje "jerarhe" Staracea, Buffarinija, Alfieria i ^{kako} dr. do pola uronjenih u vodu čekaju na znak "starta!" Odozdo -u gaćicama sudac: Mussolini... Natjecanje se vršilo ljeti, god. 1937, od prilike godinu dana nakon proglašenja "Impera"! Čela "jerarha" vinuta su visoko, lica nasmijana-raspoloženje euforijsko.

Tada! A danas, kad ih njihov "Arbitro" goni na Balkan, među planinske mećave, u led i snijeg, daleko od ugrijanih salona i toplih alcova", lontano dai dolci bacci e dalle languide carezze...!

3 veljače

11 veljače

Dani se otežutrmo, u svojoj jednoličnosti dosadni. Dogadaja većeg kalibra nema, a ono, što se dešava na političkoj areni, tako je smušeno, da čovjeku ~~staje~~ staje pamet, u koliko je još ima. Uzmimo najsvježiji slučaj-onaj kraljevine Rumunjske! Poznato je, kako je Hitler jednim grubim verdiktom ~~odlučio~~ rješio" pitanje Erdelja. Svak bi pametan mislio, da će rumunjska vlada iz toga povući k posljedice i pokazati Hitleru rogove. Desilo se protivno: Rumunjska se još tješnje privila uz Führera, tako da ~~je~~ se je Engleska-čisto sablažnjena-našla prinudena da s tom zemljom prekine diplomatske odnose. Nema sumnje: krater oživjelog vulkana sve se više širi.

12 veljače.

Smrt na suhu, na moru, pod vodom, u uzduhu. Već se šulja i oko našeg doma. O sjeća se, kako se pomalo prikrada u nj. Emin brat, Karlo, leži, a liječnik je juče izjavio, da je njegovo stanje beznadno. Bolest teška: rat na plućima. Veseljak, tražen, voljen. U plivanju, na jedrenju-uvijek među prvima. Sve što je dolazilo u Opatiju za zabavu tražilo je njegovo poznanstvo, i muško i žensko svako je želio da se s njime proveze na vjetru u njegovu "kuteru", da s njime provede nekoliko trenutaka u prijateljskoj razonodi. Tako je to išlo do talijanske okupacije. Čim se je nad našim krajem pojavila prva njihova zastava, bilo mu je-a to ~~se~~ jasno vidjelo- kao da se u njemu nešto pretrglo. I što je najčudnije, on nije više mogao da pogleda u onaj znak tudinske najezde, a da u njemu ne provali bijes. Jedne noći idući ulicom ~~na~~ išao na nekakav njihov barjak, skinuo ga, smotao, donio ga kući i bacio u štednjak. Drugi put je zatečen na djelu, ali mu je pošlo za rukom uteći kazni. I sad je evo tu, na Sušaku, već trinaestu godinu. Ne jada se, ali mi dobro znamo, kolika je njegova i kako bolna čežnja za Opatijom, koja mu je tako blizu, a opet - i kao da je na kraju svijeta.

14 ~~veljače~~ veljače

R.I.K. (čitaj: riječka Informaciona Kuhinja) emitirala je ovih dana neke pojedinosti o Badogliu, koji je sada- kako već napomenuto-u nemilosti. U fronderskim salonima rimskim general je ~~vrlo~~ vrlo rado vidjen, oko njega se kupe svi visokorodeni nezadovoljnici sretni da mogu iskaliti svoju žuč protiv diktatora i njegove okoline i svojte. Doznato za to Farinacci-velika Hitlerova ulizica- i jednim se je ostrim pamfletom oborio na generala, proslavljenog osvajača -"Carstva"... Iz svega se vidi, da ima i u fašističkoj Italiji -dosta trula!

15 veljače

U Salzburgu su opet na okupu same visoke ličnosti njemačkog političkog svi-

venskim duhom...Dokora se pokazalo da je zaista tako. Bregalnica je bila novi klin zabijen u naše slavensko tijelo. I to je bilo djelo zloduha Koburga. A tko da se ne sjeća tog starog, dugonosog pokvarenjaka, kako u jeku prvog svjetskog rata sav~~xxxxxxxx~~ u sjaju dočekuje svog velikog pajdaša i gospodara Vilima II? A zašto baš u Nišu? Zato, što se je u tom našem gradu rodio rimski Cesar, Konstantin Veliki Da, a lakrdijaš Ferdinand¹⁾, praunuk čuvenog vojvode Orleanskog Egalite, htio je da dočeku daje i neki simbolički smisao. Stao je pred njemačkog Monarha i pozdravio ga -latinski: Ave Cesar -itd. Vilim je sa svojim snovima o gospodstvu nad svijetom propao, ali se gotov u isti mah našao drugi sa novim, kudikamo smjelijim ambicijama. I tome drugome danas služi Ferdinandov prvijenac Boris -sve na veću nesreću i propast Slavenstva.

3 ožujka.

Javlja ju, da njemačke trupe u sve većim masama ulaze u Bugarsku. Očito: hoće sa Talijanima da uklješte Grčku i - tko zna?- možda i nas. Meni još ječi u ušima glas onog bugarskog šovena, koji je nedavno u Sobraanju rivendicirao neka prava na naš teritorij.

4 ožujka.

A što se ono Reichsmarschal Göring šmuca gore dolje po Rumuniji? Bit će da tamo nešto spletkari. Pa ima on u onoj zemlji pajdaša Antonescua i čitav niz germanofilskih petokolonaša. Imala je ta biljka dosta vremena, da i među Rumunjima nabuja. Odveć dugo vladaju onim narodom Hohenzollerni,, a da nisu za sobom ostavili po koji pruski trag. Jedan član te porodice dolazio je češće u Opatiju, kadikad i na dulji boravak. To je bio Karol I, prisni prijatelj Franca Jožefa. Dolazio je i sa ženom, kraljicom Elizabetom, poznatom pod pseudonimom Carmen Sylva. Velika Germanka. Rumunjska kraljica Marija napisala je u svojim usponenama, da je Carmen Sylva u početku prvog svjetskog rata vjerovala, da Nije mi imadu jedini pravo da pobjede, da postoje. Sad je, govorila je, na njima red, da vladaju svijetom-oni-narod odabra ni..."

U Opatiji, jedan šumski puti-čitav niz blagih, šljunkom osutih serpentina-nosio je ime: Promenada kralja Karola". Tu je kraljica imala i svoje, u kamen uklesano počivalište: "Carmen Sylva Ruhe" Nas Slavene nisu voljeli ni kralj ni kraljica. Jedan primjer: u Istri živi šaćica Rumunja, koji su u neprestanom dodiru s našim ljudima u svoje drevno narječje poprimili mnoge elemente našeg jezika. Okruženi sa svih strana našim selima ti su se Rumunji po vremenu sasvim priklonili nama. To pak nije bilo po čeifu našim ondašnjim gazdama, po-

rečkoj gospodi. Da ih privuku k sebi, htjeli su u njima da razbude neku roman-
sku svijest. U tu svrhu poslužili su se jednom prilikom samim rumunjskim kra-
ljevim parom. Našli su načina da nekolicinu njih privedu pred kralja i
kraljicu. Međutim, kad su im one visoke ličnosti upravile neka pitanja, naši
Ćiribirici nisu znali što da odgovore, jer nisu ništa razumjeli, i sve se svr-
šilo tako, da niti su ~~kralj~~^{oni}~~razumjeli~~ kralja ni kraljicu, a
ni ovi njih.

Iz čega se vidi, da su i putevi imperijalističkog šovinizma često nepojmlji-
vi i nedokučivi.

6 ožujka

Ogromna vijest! Ona- dugo očekivana! Jest, napokon se trgla i Rusija! Zovem E-
mu i polako joj skandiram udesnu novost: -Sovjetski poslanik u Sofiji predap
je bugarskoj vladi notu, u kojoj protestira protiv ulaska njemačke vojske u
Bugarsku kao i protiv pristapa Bugarske u trojni pakt. Moram da sam se u licu
sav preobrazio, jer me Ema samo gleda i sve se nešto smiješi.

-Pa ~~da~~ - što bi to imalo da znači? - upita na kraju ona.

-Dvije stvari, odvratih. Prvo: čaša ruske strpljivosti regbi da je dosegla do
vrha. Drugo: jedan memento za nas: s Hitlerom i Mussolinijem ni u kakve pakt-
ve!

--Meni se čini, da onim prosvjedima pridaješ neku odveć veliku važnost. Koli-
ko smo sličnih protesta čuli-već do sada!

-Jesmo, ali ovi zvone nekako krupnije, i meni se čini, da je kosa ovaj put uda-
o kamen. Ovo moje- u ovom trenutku- nije nikakav optimizam. Ti znaš, da ja od
prirode posjedujem jedan sam dar: moj zdravi instinkt. Po njemu ja ponekad
vidim i unaprijed.

7 ožujka.

Dogadaji jure jedni za drugima kao ~~talasi~~ na uzburkanom moru, talasi, oni krup-
niji- "trećaci". Iz Beograda javljaju, da je Princ Pavle okupio članove vlade,
da se s njima porazgovori o međunarodnoj situaciji. Natuča se, da Jugoslavi-
ja stoji pred vrlo teškim odlukama. Koje su te odluke? Ima jedan glas, što
se već drugu noć obraća Bugarskoj, s opomenom, nek se povuče s opasnog puta,
kojim je udarila. Ne oglušimo se barem mi tome glasu. Slušajmo ga! Naš je,
bratski, slavenski...

10 ožujka.

Atmosfera sve tjeskobnija. U kavani gužva. Sve neka nova ~~lica~~ nepoznata lica.
po govoru većinom Dalmatinci, na prolazu kući. Stigli su iz unutrašnjosti, naj-
više iz Beograda. Jedni zabrinuti, drugi optimistički raspoloženi. Na pitanje:
kako sude u Beogradu o položaju, ovi posljednji odgovaraju gotovo stereotipno:

-Pa- ne će biti ništa. Granice su nam zagarantovane- neutralnost obzrtbije-
Grani

su. Sama pak Rijeka naliči na tvrđavu. Svuda žice, mnoge ulice zakrčene bari-
kadama, a svud uokolo ljudi bavlrljaju kao bez glave.

Za čudo: u nekim radiovijestima ima još optimizma. Ne mnogo, ali ipak...
2 ožujka.

Na Rijeci panika dosegla vrhunac: sve što može - bježi. Sušačkim cestama ju-
re vojni automobili, križaju se, trube. Sve je u ~~pegnutih~~ vrtoglavom pogonu: ~~ma~~
mašine i ljudi. i

Diplomatska zategnutost iz časa u čas sve beznadnija. Evo nekoliko krupni-
jih naslova u današnjoj "Vedetti": "Hrvatske simpatije za osovinu- dono-
siteljicu pravde." - Von Heeren (njemački poslanik u Beogradu) obavještū-
je "Wilhemstrasse." - "Hrvatski vojnici bježe u Bugarsku. - Ne ćemo, vele, da
se borimo za Srbe!" - "Hrvatski problem dominira situaciju!" - "Brlin ne trpi
provokacije!" I sve tako!

Na Rijeci neka nova vrsta parada. Fašisti oni, što su po naredenju prefekta
Teste ostali u gradu, priređuju izbjeglicama iz grada Krka i drugim tali-
janskim povratnicima bučne manifestacije. Drže im plamene huškačke govore,
s otvorenim aluzijama na ono veliko, što veé nije daleko.

Jugoslavija je u ovaj mah u centru svega zbivanja u svijetu. Osovinske no-
vine pišu o nekim zvjerstvima - atrocita- što ih Jugoslaveni vrše nad Nijem-
cima i svu odgovornost za to prebacuju na beogradsku vladu. Simovićevi se dem-
manti i ne registriraju: stara se priča o vuku i janjetu ponavlja.

Međutim exodus Riječana traje. I na Sušaku je uzbuđenje veliko, naročito u
donjem gradu, u blizini mostova, za koje se zna, da su minirani - pa i oni na
našoj strani. Paniku u kavani uvećavaju i oni, što su iz Rijeke prebjegli. a-
mo. Kažu, a Crnogleda prepričava uokolo, da su Nijemci, a naročito fašisti bije-
sni, što se ovo u nas dogodilo u času, posjete japanskog ministra Matsuke.
Po srijedi je stvar prestiža... S jedne strane Rim-Brlin, a s druge jedna
mala balkanska državica, koja im priljepljuje po jenu vruću!

3 ožujka.

U Istri napšenja - na veliko! Gledam Učku, njenu glavicu i mislim na krater,
što ~~je~~ ~~će~~ domalo da provali. Tako barem ~~pxx~~ kažu svi znaci. Talijanski po-
slanik u Beogradu napušta Jugoslaviju, montiraju se nekakvi "masakri protiv
Nijemaca, i sve tako. Jutros je s riječke strane otplovio dok jedan. Vuče
ga remorker onamo prema Velim Vratima. Hoće valjda da ga sklone u Pulu.
Malo ~~prijxxx~~ poslije dojurila je svom silom na Rijeku torpiljerka - tko će zna-
ti s kakvim naredenjima..!

Mali, bijeli, obalni parobrod jadranske plovidbe izlazi sada iz sušačke lu-
ke. Ovo je već danas - što ja znam - treći. Sinoć sam čuo, da će i njih ~~xkxkxkxkx~~
po raznim uvalama naše obale. Pomiče se lijeno, kao da mu se ne će. Za njim se
razmiču dva vodena traka - poput lepeze. Dim - pa ništa više. ~~kx~~ Bijela je la-
da zamakla za kuće. A meni se u srcu nešto čudno pokrenulo: tko zna, hoću
li je kada vidjeti...?

travnja.
4 ~~žnjka~~

Do sada su s Mačekom bili svi zadovoljni: u Rimu i u Berlinu. Sad ga eno na
putu u Beograd. Putuje onamo - kaže "Vedetta" - da spase mir. Riječko se glasilo
čini i inače vrlo važno. Dok oko Hrvata samo lile mile, dotle poa Srbima
sve u šesnaest. O ratnim pripremama na Rijeci ni slova, a na drugoj strani
opominje na šutnju budući da i zidovi imaju uši! O rusko njemačkim odnosima
tvrdi da su vrlo dobri unatoč nastojanjima anglosaksona, ~~kxj~~ da ih prika-
žu u drugom svijetlu. Između Reicha i Moskve, nadovezuje list, postoje ugo -
vori ekonomske prirode, od kojih će i jedna i druga strana imati velikih
koristi. Rusi će moći da izgrade svoju zemlju, a Nijemci, da povećaju svoj
ratni potencijal.

Moglo bi i to da bude, samo mi se malko čudno čini, da se to ističe baš u
ovom trenutku, dok se - ako me pamet ne vara - od Melotovljeva puta u Berlin pa
do sada vrlo malo pisalo o Rusima.

Pod večer stigla vijest, da su bijegu u Dalmaciju naišla na mine i potonula
dva parobroda "Jadranske": "Karadorde" i "Pr. Petar". Svi spaseni, ali dojam
težak, naročito kod onih, ^{koji} ~~ko~~ u takvim slučajevima hoće da vide predznakove
nekih sudbonosnih katastrofa.

O evakuaciji govori se sve manje.

5 travnja.

Još ih ima, koji misle - po gdje koji i vjeruju - da će se ovo naše svršiti mir-
no. Jugoslavija će, kažu, ostati u paktu i mi ćemo moći i unaprijed da uživa-
mo plodovo dosadašnje neutralnosti, i čekati dok udari zgodan čas i okrenu-
ti batinu - već prema prilikama. Tako neki naši - ne baš najdezinteresiraniji
optimisti. Meni se pak te njihove kombinacije ne mile. Možda i za to, što sam
ja već od početka velikog konflikta gledao u Rusiju kao u jedinu zemlju, ko-
bi nas mogla trgnuti iz mreža, što nam ^{ih} ~~je~~ namještauju čas Rim i Berlin, čas Pa-
riz i London. Tu je nadu u meni pojačala i najnovija vijest, prema kojoj ~~je~~
~~ix~~ između Sovjetskog Saveza i Jugoslavije već potpisan pakt o prijateljstvu
i nenapadanju. To je naš pravi put, s njega ne smijemo ni za vlas da skrenemo.
To nam je uostalom Moskva dala razumjeti i onim svojim oštrim prigovorima
Bugarskoj. Tu bi se lijepo mogla pr imijeniti ona: Majka kćercu kara, a

šlo u živ, nestašan smijeh.

Cigančić raširi ruke, obujmi mu glavu i utisnuvši mu cjelov nasred čela reče:

-Pa mi smo, brate, rod! Ja Cigančić, a ti kao da si iskočio iz torbe nekom ciganinu vilenjaku. Gudiš kao davlom nadahnut čarobnjak! Još bi samo trebalo da te čuje Valvasor, onaj neki kranjski barun. Nedavno je bio ovdje na prolazu. Upoznao me s njime naš Ritter iz Senja, njegov, može se reći, alter ego. Ti nisi vidio njegovo najnovije djelo: "Topographia Ducatus Carniolae Modernae"? To ti je čitava zbirka slika gradova, kula, samostana. Ima ih i iz naših krajeva, osobito iz Istre. Ima tu i Ritterovih drvoreza, pa i jedna njegova pjesma, latinska. Sad spremaju ~~k~~ ^{druga još više} jedno veliko djelo, gdje će biti govora i o Rijeci. Barunu se naš grad uvelike sviđa. ~~Barunu znaš li, što ga je najviše iznenadilo i obradovalo? To, što u našem gradu ima toliko, kako on reče divnih muzičara. A što bi tek, da je tebe vidio i čuo, moj Tihi!~~

I opet ga obuhvati za glavu i poljubi u lice.

-A je li bio kod staroga kanonika?

-Ja sam ga odveo k njemu. Najviše s razloga, što su ga jezuiti ^{svijem} pred ~~mnog~~ omalovaživali. Nego naš jadni Barčić grubo je oronuo, u licu je vidjet ćeš sav bijel, baš kao da mu je i posljednja kap krvi iscurila iz žila. A malo je i

obnevidio, i prsti mu dršću, pa kad je na velike barunove molbe ipak nešto izveo na svom dugom, starom spinetu, Valvasor je slušao s mnogo pažnje, i na kraju pohvalio ~~starko~~ ^{starko} xučtivo starca, ali kad smo odilazili, kazao mi je: -Ovoj njegovoj muzici dani su, vidi se, izbrojeni, a bojim se i -njemu samom... Tako on o našem starcu, dok sadašnjeg jezuitskog orguljaša, nekog Patra iz Italije, nije mogao da nahvali. Pretjeravajući malo barun je neprestano ponavljao: --Vjerujte mi -drugi Palestrina! A zanio ga je i orguljaš Augustinaca i neka družinica mužičara, kojima upravlja onaj -Pater Palestrina.

*Krcma se pomalo ispraznila. Njih dvojica ostaše još neko vrijeme u razgovoru, dok x Tihoraj ne uzvine svoje pospane oči k prijatelju i reče:

-Umoran sam, Antule. Hoćeš li me i večeras primiti pod svoj krov, kao ono negda...?

-To se i ne pita. Moja kuća -tvoj dom. Ajdemo!

~~Krcma se pomalo ispraznila.~~ ^{zidoše} i uputiše se prema trgu Triju Kralja, gdje je Cigančić imao svoju kuću, naslonjenu o neku staru zgradu, što ju je neko-nek Bog sam zna zašto -okrstio ~~imenom~~ Domus aurea.

3

Cigančići su bili riječki građani još onamo od velike davnine. Njihovo se ime spominje u kancelirskim listinama od prve polovice petnaestoga vijeka, gdje se u nekoj stvari Kvirina Spinčića iz Kastva protiv krojača Jurca

Jedan viši osipić kazao je jednome našem čovjeku:—Vi Hrv. bili ste ~~XXXXXXXXXX~~
prouđeni, a mi prevareni. Ima među vama Hr. sjajnih ljudi, ali ima i podlaca,
kakvih je rijetko na svijetu.

Možda je na te podalace mislio Stari, kad je ono rekao Erazmu?

I zaista, da nema među nama Hr. zaista-sjajnih ljudi, bla bi sramota nazivati
se Hrv. Utješljivo je što te valjane naše treba tražiti jedino među onima,
koji su ostali vjerni našim preporoditeljima i njihovom najuzvišenijem idea-
lu, da smo mi i S. zaista jedan narod.

10/7 III.—Predaja Skrovanove kuće. Ljetni dan, a naoblačen kao da je novem-
barski. I jugo... Ban, grad i izvršni udružili se da ga podignu. Lijepa je bila
svečanost polaganja prvog kamena. Govori, glazba, zastave-naroda sva sila.

Tako kod otvorenja. Kolike ekskurzije! Djeca, odrasli djevojčice— sami mladi
glasovi, pjesme, poklici i na terasi divljenje! More! More!

A sad ja sjedim u vrtu pod marunom i slušam kako se onamo iza otvorenih prozo-
ranabrajaju predmeti inventara, što sada pripada drugima....Guste krošnje
maruna nad mojom glavom muklo šumore.

I ja ne mogu reći, kako je moja duša žalosna.

Dolazi istoga dne iz Zgba vijest, da se je Zelimir ubio. I ostavio pismo.

Kao i naš stari Hribar!

U takve sumorne, sive, teške, često i do krajnosti nepodnosive dane ja tra-
žim svoju jedinu utjehu u eternom glasu ~~xxx~~ iz daljine...

Često me salijeće ~~xxxxxx~~ sumnja, hoće li naši barem od ovoga naučiti nešto. Ta i pri-
je nekoliko god. bila su mnoga područja poplavljena, kod velik brageša bili
(kod Tudra idrugih) osipići i napravili pokora dosta i u crkvama, tako da
su na njih išli. Kad malo potrajalo i oni su svijesno ili nesvijesno radili
sve moguće da im se opet vrate.

Dan da ne može biti ljepši. More sa svojim raskošnim bojama mami, zove, ~~xxx~~
Izpredašnjih godina je zvala i mamilo, i mnogi su se žurili da mu se odazovu.
Bijele su lade jurile uzduž i poprijeko, jedne u Kraljevicu i Crikvenicu, druge
u Omišalj i Malinsku, one veće na Rab i dalje u Dalmaciju. I sve natlače-

ne nasmijanim svijetom, na gornjim palubama mladost muška u bijelim hlaća-
ma, goloruka i gologlava, a ženski svijet u lakim toaletama, svjež, razblažen

što je živ. *Jenas je sve nastao more - mrtvo. Kada Turjete late i one
mrtvo umire - žilovi vpružili. gluh i mirisni. A more zove.
Zvopole, kad je ce ponovo otpočet. Da Kraljice radost?*